

HELGE HVEEM

EEC og

u-landene

DISTRIBUERT AV

**FOLKEBEVEGELSEN MOT NORSK
MEDLEMSKAP I FELLESMARKEDET**

PILESTREDET 8, POSTBOKS 515 SENTRUM OSLO 1

Tlf. 33 20 12

POSTGIRO 20 86 69

EEC-samarbeidet og utviklingslandene

av

Helge Hveem

1. Innledning.

Å ta for seg forholdet mellom EEC og u-landene er både en enkel og en vanskelig oppgave. Den er enkel for såvidt som forholdet ikke har vært viet særlig stor oppmerksomhet og fordi det foreliggende materiale derfor er relativt beskjedent. Den er vanskelig fordi forholdet burde vises stor oppmerksomhet og fordi jeg derfor føler at det egentlig burde ligge et grundig arbeid for å bringe fram nytt materiale, bak det jeg her presenterer. Et slikt arbeid har jeg selv bare begynt på.

Det jeg vil og kan gjøre her, er å skissere enkelte problemstillinger, sette dem inn i en større internasjonal eller global sammenheng, deretter gå nærmere inn på teori og praksis i forholdet mellom EEC- og U-landene. Mot slutten vil jeg så trekke inn norsk u-landspolitikk og se denne og vår egen stilling i relasjon til et eventuelt norsk medlemskap i EEC. Helt til slutt vil jeg så trekke enkelte konklusjoner om de ting jeg tar opp.

2. Problemstillingen.

Det er ikke nødvendig å skissere u-landsproblemer i sin alminnelighet: fattigdom, sult, sosial nød, utbytting. At de eksisterer, er både kjent og akseptert.

Mindre kjent og kanskje enda mindre akseptert er hvordan og i hvilken grad forholdet mellom u-land og i-land virker inn på disse grunnproblemer, på underutviklingen og er med å opprettholde den. En trenger ikke være marxist-leninist eller - "ist" i det hele for å akseptere at nøkkelen til underutvikling og til utvikling ligger utenfor såvel som innenfor de geografiske og politiske områder u-landene rår over. Hvor stor innflytelse de såkalte utenforliggende eller internasjonale faktorer har, gis det intet enkelt, generelt svar på, men jeg går ut fra at den i alminnelighet er stor.

Videre tar jeg utgangspunkt i u-landenes posisjon, i deres problemer og behov overfor i-landene. Jeg gjør det fordi det også turde være kjent og akseptert at de er de svake i dette forholdet. Det er for eksempel ikke mitt problem hvor mye varer i-land, EEC eller Norge, kan få solgt i u-landene, eller hvor mange fraktavtaler norsk skipsfart kan få hos dem. Jeg er mer opptatt av hvilke problemer, i retning av frykt for å tape noe disse ting skaper for u-land enn hva det ligger av gevinst for i-land, om vi speilvender bildet.

At jeg ikke er "nøytral" betyr på den annen side ikke uten videre at jeg heller ikke kan være "rettferdig" i min framstilling av forholdene, av de ting jeg skal ta opp.

3. Den globale ramme.

Det nåværende internasjonale system er i grunntrekkene og spesielt når det gjelder dets økonomiske struktur, det systemet den europeiske ekspansjonismen skapte i løpet av det 19. århundre. Det finnes et par viktige forandringer: for det første, industrilandenes maktposisjon er blitt mye sterkere og mer systematisk befestet, blant annet fordi det har skjedd nyrekruttering til makthaverne (USA og Japan): for det annet, laissez-faire-systemet er i noen grad erstattet av planøkonomi, på det nasjonale og i beskjeden grad også på det internasjonale plan.

Industrilandenes maktposisjon er forankret i et forhold som treffende er blitt kalt metropol-satelitt-strukturen. Metropolen er den sterke, rike, mektige og den som tjener på dette forholdet, satelitten den svake, fattige og den som taper.. Denne strukturen ble gradvis etablert gjennom den industrielle revolusjon i vår del av verden - som altså er metropolen på et internasjonalt, globalt plan - og dens utenrikspolitiske kompanjonger: kolonialismen og imperialismen. Den er blitt forlenget og iallfall i store deler av den tredje verden befestet gjennom ny-kolonialismen og ny-imperialismen.

Inntektsforskjellen mellom de tredve rike og de hundre fattige land er i dag som 10 til 1, det vil si: de rike er ti ganger rikere enn de fattigere i gjennomsnitt. Men ser en på veksten i inntektene, er den som 30 til 1, selvsagt i de rikes favør. Det vil si: i gjennomsnitt vokser de rike lands inntekt (pr. innbygger) 30 ganger så mye som de fattiges. Gapet øker.

Det kan diskuteres i hvor stor grad forholdet mellom de rike og de fattige er skyld i og opprettholder dette gapet, men det kan ikke diskuteres at det gjør det.

I metropol-satelitt-verdenen er det metropolen som styrer utviklingen, i den grad den blir styrt. Metropolen har makt til å bestemme det meste av hvordan forholdet til satelitten skal være, blant annet fordi den har sine innflytelseskanaler bygget inn i satelitten. Metropolen har også store muligheter til å bestemme hva som skal foregå i satelitten - igjen på grunn av innflytelseskanalene.

Det er klart at det ikke finnes bare konflikt, eller misnøye fra satelittens side, i dette forholdet. Mange vil jo tvertimot hevde at samarbeidet mellom i-land og u-land i dag er godt og at et eventuelt metropol-satelitt-forhold er i ferd med å avløses av partnerskap for utvikling. Selv om det selvsagt finnes enkelte slike elementer i situasjonen, skal en være svært forsiktig med å tro at samarbeid er det som preger situasjonen. Vi trenger bare se på UNCTAD-konferansene for å se at det ikke er slik.

Land bytter verdier av forskjellig slag: varer, kapital, kunnskap, osv. I forholdet mellom i-land og u-land er det i dag slik at råvarer, svært mye av profitten av produksjonen, svært mye kunnskap og en god del oppsamlet kapital går fra u-land til i-land. Den andre veien går det ferdigvareprodukter, og politiske og økonomiske beslutninger. Det går også en god del overføringer i form av kapital og kunnskap denne veien. Spørsmålet er imidlertid om de egentlig er så mye større enn dem som går ut av u-landene. Spørsmålet er ofte også om de ikke i stor grad stanser opp i de deler av u-landssamfunnet som i-landet mer eller mindre har kontrollen over.

Dette bytteforholdet er skjevt. Vi har ikke med likestilte partnere å gjøre. Noen taler om at vi har en "naturlig arbeidsdeling" i verden: u-landene leverer oss råvarer og mat, vi leverer dem ferdigvarer. Arbeidsdelingsprinsippet er et typisk utslag av metropolenes, i-landenes, tenkemåte. Tar en dagens situasjon innenfor verdenshandelen og de trekk en ser i utviklingen, i betraktning, finnes det intet godt argument for prinsippet - dersom en altså vil utvikling for u-landene.

Væsten i verdenshandelen har vært stor, gjennomsnittlig 7,5% i året etter siste verdenskrig. Men den har ikke vært like stor for alle. I-landene har i realiteten tatt det meste av utbyttet av den. Handelen mellom dem, som i langt større grad har foregått gjennom et bytteforhold mellom likestilte, har vært spesielt stor. Det begynner nå etterhvert også å gjelde handelen mellom de vestlige og de østlige i-land. I-landenes eksport til u-landene har også vært stor. Minst vekst har det vært i u-landenes eksport til i-landene. U-landene har med andre ord tjent minst på handelen, mange ikke noe i det hele: mens ferdigvareprisene har steget jevnt og pent, har råvareprisene flydd opp og ned og over et lengre tidsrom i mange tilfelle stått stille eller gått ned: mens tollene på mange ferdigvarer ble

senket med Kennedy-runden i GATT, ble det gjort lite med tollene på råvarer

Det har vært enkelte forsøk på å rette på disse forholdene på en måte som er fordelaktig for u-landene, men man er ikke kommet særlig langt med dem. Og det skyldes ikke bare ond vilje hos i-landene: at de ikke har prioritert utvikling av u-landene høyt nok. Det skyldes i vel så stor grad de økonomiske teoriene de har holdt seg til og ennå holder seg til, ikke passer på dagens verden. De setter fortsatt frihandelssystemet fremst, tiltross for at systemet nå så lenge og så systematisk har vært gjennomhullet av i-land, først og fremst USA og Japan, og forøvrig - om disse frihandelsbryterne mot formodning ble satt på plass - ikke kan løse den veldige oppgaven det er å snu strømmen og skape utvikling i hele verdenssamfunnet. Og de tror fortsatt at de nåværende overføringene fra i-land til u-land er en betydelig vekstfaktor, tiltross for at tilbakeføringene underminerer betydningen av dem og dette burde være erkjent. Fra 1950-65 gikk det mer kapital fra latin-amerikanske land til USA enn det gikk den andre veien. Og forholdene er neppe så veldig nye bedre i andre deler av verden, i- og u-land imellom.

4. EEC-samarbeidet og u-landene.

Hvordan er forholdet mellom EEC-landene og u-landene å sammenlikne med det utpregede metropol - satelitt - forholdet mellom USA og en rekke latin-amerikanske land? Er EEC's u-landspolitikk "verre" eller "bedre" enn det generelle bildet av forholdet mellom i-land og u-land, som jeg bare har kunnet gi et ufullstendig riss av?

En afrikansk politiker fra et av de land som nå er assosiert med EEC sa en gang: "Når Europa er delt, får Afrika svi. Når Europa er samlet, får Afrika også svi." Han mente med andre ord at det europeiske fellesskapet som har avløst de tidligere europeiske feidene om kolonier og de påfølgende verdenskrigene, ikke har bedret afrikanernes stilling vis a vis europeerne.

Når vi skal se nærmere på forbindelsene mellom u-land og EEC, er det ikke bare nødvendig å skille mellom de land som er assosiert eller har en annen tilknytning til Fellesskapet på den ene side, og de som ikke har det. Det er viktig å skille mellom formaliteter og realiteter i disse forbindelsene eller retttere: ikke glemme realitetene. Og: det er viktig å ta for seg forbindelsene mellom u-land og EEC slik de var før EEC ble dannet. Kronologisk er det riktig å ta det siste punktet først.

Det vil være kjent (se oversikt nedenfor) at det store flertall av de u-land som nå er tilknyttet EEC, er tidligere kolonier under Frankrike, Belgia og Italia, de fleste under Frankrike. Den franske kolonipolitikken var preget av både relativt sterk sentralisering og integrasjon av kolonien i den franske økonomien. Samtidig gikk denne politikken ut på en bevisst innlemmelse, assimilasjon, av den afrikanske eliten i fransk tenkning og Weltanschauung. Sentralisering og den politiske og økonomiske integrasjon i et fransk samvelde ble derfor stort sett akseptert. Bare ett land, Guinea, sa nei til en slik samveldefilosofi etterat de franske koloniene i slutten av 50-årene ble selvstendige stater.

Forholdene mellom disse statene og Frankrike har ikke endret seg vesentlig i løpet av 60-årene og ser ikke ut til å ville gjøre det. En kan derfor i dette tilfelle snakke om et reelt metropol-satelittforhold som i styrke riktignok kan variere noe fra land til land. Franske eksperter er tallrike i administrasjonen i disse landene. Næringslivet kontrolleres i stor grad av franskmenn gjennom banker, konserner og gjennom felles valutapolitikk.

Assosieringsavtalen med EEC, som først ble sluttet i 1963, men som hadde en forløper gjennom Roma-traktaten fra 1958 søker å fordele sankvetet med de assosierte på de andre EEC-medlemmene, og det er en viss utvikling i den retning. Det er imidlertid ingen utvikling i retning av økonomisk frigjøring fra i-lands, da spesielt EEC-økonomiene, i disse landene, slik

en ser det i Øst-Afrika og enkelte latin-amerikanske land. Den såkalte Yaounde-avtalen mellom 18 afrikanske land og EEC er et uttrykk for at de kanskje med unntak av Somalia og Congo-Brazzaville - satser på at i-landsforbindelsene og det sterke innslaget av i-landskontroll over næringslivet deres, skal skaffe dem sosio-økonomisk utvikling.

La oss se litt på formalitetene ved Yaounde-avtalen, som ble fornyet og noe forandret i fjor. Den tar for seg fire slags forbindelser: handel, finansiell og teknisk assistanse, private investeringer og fellesinstitusjoner. Avtalen forutsetter når det gjelder handel et preferanseområde for de assosierte i EEC, men omvendt også relativt fri adgang for EEC-landenes produkter i de assosierte land. Avtalen innebærer ikke et frihandelsområde: det er pålagt de assosierte kvantitative restriksjoner på en del viktige varer, samtidig som EEC-landene har opprettholdt toll på import fra de assosierte av en del jordbruksvarer som de selv produserer, med andre ord en beskyttelsestoll. Men en kan si at Yaoundeavtalen er 18 ulike tilnærmede frihandelsområder, der det er en viss harmonisering med EEC og hvert enkelt assosiert land, men ikke mellom de 18. Dette elementet i avtalen er et godt uttrykk for den begunstigede stilling EEC-metropolen også formelt har.

Fra de assosiertes synspunkt er det viktigste innslaget i handelsbestemmelsene preferansesystemet, det vil si at EEC gir dem tollfordeler vis å vis tredjeland. Disse bestemmelsene har inidertid fått mindre verdi etterhvert, av flere grunner. En av grunnene er at det innenfor EEC har vært et visst press i retning av å avskaffe preferansesystemet og gi alle u-land lik behandling, slik at de to UNCTAD-konferansene går inn for. Dette presset er et resultat av et indre oppgjør i EEC, der Vest-Tyskland og Nederland er de såkalte "globalister" som vil ha bort preferansene til de assosierte, mens Frankrike og Belgia som "regionalister" vil beholde dem. Det er lett å se grunnen til denne konflikten: Frankrike og Belgia vil med sine vel etablerte posisjoner i sine respektive kolonier og sine vel opparbeidede handelsforbindelser med dem, ha fordel av å beholde preferansesystemet, mens Vest-Tyskland og Nederland, tildels også Italia som har sin handel mer spredt på ikke-assosierte u-land vil ha mindre fordeler av det. Foreløpig er det endt med et kompromiss innen EEC og mellom EEC og de assosierte som senker verdien av preferansene noe ved fornyelsen av avtalen i fjor.

Etter ytre press, fra det vi kan kalle UNCTAD-moralen, men først og fremst fra USA og resultatene av Kennedy-runden, har EEC gått med på en viss reduksjon av sine fordeler i de assosierte land gjennom bestevilkårklausulen og det gjensidige preferansesystemet. Det er ennå for tidlig å si hvor mye dette vil bety i praksis, men en kan trygt spå at det ikke vil bety mye. EEC-handelens folk sitter nemlig i stor grad på begge sider av bordet, de større handelsfirma såvel som kredittinstitusjoner og industriforetak i de assosierte land kontrolleres som før antydnet av EEC-kilder. Det er lett å se de vested interests i denne strukturen og den betydning de vil ha for handelssankvemet. Santlige av de 18 assosierte EAMA-land har mellom 50 og 95 prosent av sin handel med EEC, mange ligger rundt 75 prosent.

La oss fortsette med realitetene. De 18's eksport på EEC-markedet har hatt en relativ stagnasjon i assosieringstida. På ti år steg den med 5 prosent i året, mens eksporten fra andre u-land, som ikke er assosiert, til sammenlikning steg med 8 prosent pr. år i gjennomsnitt. Grunnen til dette er at de 18 ikke har hatt noe særlig utbytte av preferansesystemet som inntil i fjor skulle ha gitt dem klare fordeler, at verdensmarkedsprisene på de råvarene de 18 eksporterer har hatt en ugunstig utvikling, og at foredlede produkter har glinret med sitt fravar i de 18's eksport. Det er selvsagt også en grunn til at handelen mellom de 18 og EEC fra før av var så høy at det er lite å ekspandere på, så lenge strukturen i handelen forblir uendret.

Den andre veien, fra EEC til de 18, har veksten i handelen heller ikke

vert stor når en sammenlikner med EEC's store framgang på andre u-lands-
markeder, men det kommer bl.a. av at EEC-eksporten på de 18 fra før var
stor og at markedet, som teller 70 millioner mennesker med unntak av
Kongo-Kinshasa, neppe fortøner seg som spesielt lokkende for et ekspansi-
vise EEC. Innlertid har handelsbalansen fortsatt å stå sterkt i EEC's
favor, noe som ikke minsker De 18's avhengighet av EEC.

Bortsett fra Kongo-K og et par andre land (Cote d'Ivoire og Senegal),
finnes det knapt industri i De 18. Bare en kvart million mennesker er
sysselsatt i industri i disse landene, en svært lav prosent. Og den
finansielle støtten fra EEC har ikke bidratt mye til å endre på forholdet:
bare 12% - for få år siden var prosenten langt lavere - av denne støtten
er gått til industribygging, til tross for at de assosierte sterkt har
krevd mer støtte til dette formålet. En kan vanskelig unnlate å sette
dette i samband med de rike lands arbeidsdelingsprinsipp for verdens-
samfunnet.

EEC's finansielle og tekniske assistanse til De 18 er nå kommet opp i
1 milliard dollar for perioden 1970-75. Fra mottakernes synspunkt er denne
støtten nå kanskje det viktigste ved assosieringen. Men spesielt betyd-
ningsfull er den ikke. Den utgjør for det første bare en liten del av
EEC-landenes totale u-hjelp til De 18 (ca. 5%), den bilaterale hjelpen
utgjør det alt vesentlige. Og totalt er hjelpen nå synkende, som for
verden som helhet, eller iallfall stagnert. Handelsaspektet er egentlig
det viktigste ved assosieringsavtalen. Dersom EEC hadde ført en handels-
politikk som var vennlig stent overfor De 18, kunne disse ha tjent mye
mer på handel enn de tar inn på "u-hjelp". Og de får i dag i gjennomsnitt
mer i "u-hjelp" enn de fleste andre u-land: over 3 dollar pr. innbygger
i året.

Men spørsmålet er så hvor mye landene egentlig tar inn- med andre ord
hvor mye som blir igjen i dem, på den afrikanske befolkningen. Dette
knytter an til det tredje hovedpunkt i avtalen mellom EEC og De 18:
private investeringer, det vil si fra EEC, i disse landene. Generelt kan
en si at de gis temmelig frie vilkår og god beskyttelse. De har derfor
ikke store vanskeligheter med å sikre den europeiske kontrollen med økono-
mien. Også når det gjelder u-hjelpen nå en spørre hvor mye som blir igjen:
fransk u-hjelpspolitik er kjent for å stille vilkår, mens den vest-
tyske skal være mer liberal slik. Det er et faktum at en stor del av de
pengene De 18 får i u-hjelp går til å betale teknisk assistanse europeere
ytter og prosjekter europeiske firma utfører.

Et nytt innslag i avtalen fra i fjor er at EEC har opprettet et spesielt
fond til støtte for eksportvarer fra De 18 som blir utsatt for spesielt
sterke prisfall på verdensmarkedet. Men det er igjen EEC som bestemmer
når dette krisefondet skal brukes. Og det er nokså ironisk at det også
omfatter tørke, oversvømmelser, o.l.! prisfall er med andre ord satt i
bås med naturkatastrofene.

Som jeg har vist, er det reelt EEC-siden av denne assosieringen som gjen-
nom både gammel - og ny-kolonialistiske innflytelseskanaler har makten.
Forholdet er noe mer balansert i de formelle institusjonene som er satt
opp, men også her har EEC helt klart overtaket. Ikke minst ser en det
innenfor utviklingsfondet (FED) der Bryssel avgjør summer og prosjekter.
Og ser en det når det gjelder De 18's muligheter til å drive en selv-
stendig industri - og lokaliseringpolitikk. Beslutninger de tenker å gjøre
her nå forelegges Kommissjonen, noe som f.eks. gjør at vedkommende u-land
ikke kan handle raskt i en krisesituasjon.

En kan spørre seg hvordan forholdene ville ha vært uten assosieringen,
selv om dette selvsagt er et hypotetisk spørsmål ettersom assosieringen
jo er unnfanget i og betinget av kolonialismen. Igjen bortsett fra noen
få unntak er De 18 blant de fattigste u-landene og noen av dem er små,
egentlig ikke levedyktige enheter. De 18 har forevrig nettopp brukt dette
faktum til å kreve spesialbehandling og de påberoper seg UNCTAD-

prinsippet om at slik behandling kan gis de dårligst stilte u-land, for å heve dem opp relativt til de bedre stilte.

Det som skjer i De 18 er ikke utvikling, men en slags vekst som er ut-hølet innenfra og utenfra. Assosieringen bidrar lite til å endre den etablerte struktur innenfor de afrikanske land og mellom dem og Europa. Den bidrar heller til å forsterke den. Et lukket preferanseområde fryser fast den økonomiske strukturen og garanterer egentlig at arbeidsdelingen fortsetter. EEC's politikk her er helt åpenbar og kynisk! Jo mer en vare er foredlet, jo høyere toll er det på den.

Men også overfor De 18's jordbruksprodukter tar EEC bare egne hensyn. De varer de trenger og ikke kan skaffe selv, får slippe igjennom tollfritt. De u-landsvarer som derimot også produseres i EEC og derfor konkurrerer med EEC-jordbruket, blir pålagt toll. Det er beskyttelse for enhver pris.

Slik deres bakgrunn er, er De 18 - med de unntak jeg har nevnt - prisgitt EEC og dets enkelte medlemsland. Det vet begge parter og det er vel derfor misnøyde afrikanske politikere og assosieringsmotstandere i EEC, særlig i Vest-Tyskland, aksepterer at systemet fortsetter. Man bruker enkelte ganger her hjemme argumentet om at EEC må være "åpent overfor omverdenen." Når det gjelder u-landene, er det helt klart at det finnes en åpenhet som går ut på å åpne seg for å kontrollere og å ta, ikke først og fremst gi.

På den annen side er det altså en viss tendens både til motstand mot det selektive preferansesystemet og til å knytte flere u-land til EEC. Denne nyrekrutteringen har sterke innslag i egeninteresse i seg, men er nok i noen grad også en konsesjon til en slags idealistisk globalisme uten spesielle profittmotive bak seg. Det er imidlertid innebygget i EEC at idealismen ikke får ta overhånd.

Foreløpig har jeg ikke noen oversikt over om det finnes en sammenheng i utvalget av partnere utenom De 18. Det er klart at Tunis og Marokko, som begge har rundt eller over 50% av sin handel med EEC, og som tidligere franske kolonier har sterke forbindelser dit, kommer i en særstilling, blant nyrekrutterte. På flere måter faller de inn under metropol-satelitt-strukturen, men på grunn av at de relativt sett er sterkere økonomisk og som i tilfellet Tunis har opparbeidet en viss politisk og økonomisk uavhengighet overfor Frankrike unngår de verste utslagene av den. Heller ikke er avtalen her så omfattende som i tilfellet De 18. Totalt sett oppnår de bedre vilkår enn De 18, kanskje først og fremst fordi ferdigvarer representerer $\frac{1}{2}$ av eksporten deres til EEC. De oppnår tollfrihet for varene - bortsett fra raffinerte oljeprodukter og jordbruksvarer som utgjør viktige unntak.

Utenfor denne strukturen finner en Nigeria, og de øst-afrikanske landene. For det første fordi disse landene ikke var en del av EEC-landenes kolonistystem, men av det britiske. For det andre fordi assosieringsavtalen er langt mindre omfattende, det dreier seg i virkeligheten ikke om stort mer enn en handelsavtale. For det tredje er Tanzania og Uganda blant de få u-land som nå har slått inn på en selvstendighetslinje overfor i-landenes økonomier, noe en imidlertid ikke kan si om Kenya og tildels Nigeria.

Alle disse landene avviste et tilbud EEC satte fram om assosiering i begynnelsen av 60-årene. Grunnen var først og fremst politisk. Pan-afrikanismen sto da svært sterkt blant afrikanske ledere og var en drivkraft de måtte ta hensyn til en EEC-assosiering fortonte seg som en altfor forpliktende pakt, et brudd på deres alliansefrie politikk og et forsøk på det den daværende ghanesiske president Nkrumah kalte "kollektiv kolonialisme."

Når de nå er gått inn i en avtale med EEC, er det nok dels av egne økonomiske interesser og fordi de innser at faren for altfor stor EEC-

innflytelse over den selv ikke er stor. Forventningene om vinning er heller ikke overdrevne, det dreier seg om et slags fornuftsokteskap der øst-afrikanerne håper å få solgt noe mer kaffe, sisal og andre landbruksprodukter på EEC-markedet. På deres side gir de EEC tollpreferanser på varer som tilsvarer 6,5% av de øst-afrikanske landenes samlede inport, altså heller ikke noen stor pakke. Nok et viktig motiv for de øst-afrikanske ledere er nok å spre handelen sin bort fra den tidligere dominanspartneren, Storbritannia. Det er den motsatte tendens av den de fransktalende land befinner seg i, selv om dette muligens kan endres når eller om britene kommer med i EEC. Foreløpig er avtalene med Nigeria og øst-afrikanerne for det meste bokstaver som det gjenstår å se praktiske resultater av.

Det eksisterer i dag handelsavtaler med India, Pakistan og Libanon, mens 1963-avtalen med Iran er utløpt og ikke fornyet. Og avtalene med Tyrkia og Hellas inntar nok en særstilling. Disse landene som en på sett og vis kan kalle u-land - er alt "satt på" som EEC-medlemmer, noe de etter planen skal bli innen 1975. For tiden modnes de for oppgaven i en posisjon som er mer fordelaktig enn den de fattige afrikanske landene har fått. Om fordelene skyldes NATO eller er et utslag av rene markedsvurderinger, skal jeg ikke kunne si. Men lite tyder på at Hellas i EEC's øyne har kvalifisert seg som råtten frukt for fellesskapet etter juntaens maktovertakelse. Selv om assosieringsavtalen er blitt suspendert har ikke handel og investeringer lidd synderlig av det.

Andre u-land, bl.a. Algerie, er også på tale som assosierte etter Roma-traktatens bestemmelser eller gjennom handelsavtaler. Det har vært sonderinger med de latin-amerikanske land og med India, Pakistan og Afghanistan. EEC er selvsagt en magnet fordi så mye kapital og politisk makt er samlet i det og fordi det er et ekspansivt marked. Motivene for å søke tilknytning er imidlertid mange og ofte lite representative for de folk og de stater det gjelder. Det latin-amerikanske næringslivet kan sikkert ha interesse av EEC fordi det jo i stor grad eies av amerikanske interesser og dermed er en bakvei for disse inn i EEC. Og representerer det ikke amerikanerne, representerer det som oftest et innenlandsk oligarki, føydalherrene.

Så kan en altså spørre: er det noen forskjell på politikk og praksis i EEC og andre i-land?

5. EEC og andre: en sammenlikning.

Jeg har ikke noe grunnlag for å gjøre en fullstendig sammenlikning, men må nøye meg med å peke på enkelte trekk.

Rent generelt må en si at EEC er mindre proteksjonistisk enn USA og Japan, proteksjonistene par excellence. Det kan på den andre siden være et stort spørsmål om det betyr så mye om en eventuelt er litt "bedre" enn disse dominerende økonomiske gigantene, proteksjonismen er likevel klar nok i EEC.

På ett punkt ser imidlertid EEC ut til å være fremst. I alminnelighet beskytter i-land i dag produksjon og eksport i næringer der de står relativt ufordelaktig, ikke minst i forhold til u-landene. Et av de beste eksemplene er sukker. Men EEC går videre enn dette: landbrukspolitikken deres beskytter ikke bare en svak næring, som jordbruket, den stimulerer ekspansjon av denne næringen som i et globalt perspektiv antakelig burde nedtrappes eller omstruktureres. Konsekvensen av dette er at i-landene konkurrerer på verdensmarkedet med u-landene med svære subsidier i ryggen. Det er slike ting Norge innbys til å være med på - rent bortsett fra at vi selv selvsagt har et eget internt problem her.

Det er på det rene at Kennedy-runden, som anses som en stor suksess blant i-land, førte til en relativ forverring av u-landenes handelspolitiske stilling. Dette skjedde fordi tollene på deres viktigste varer

ble senket mindre enn tollene på i-landene. U-landene sitter stadig nederst ved bordet, eller ute på gangen, når verdenssamfunnet organiserer felles tiltak. EEC hadde gjennom noe som ambisiøst er blitt kalt Mansholt-planen, visse ideer om å organisere verdensmarkedet for råvarer og matvarer, men det ble ikke tid eller lyst nok til å drøfte dem i Kennedy-runden.

Et annet viktig punkt der EEC ikke er noe eksempel til etterfølgelse er den måte de har tatt for seg u-land i grupper eller enkeltvis og tilbudt assosiering. Denne oppsplittingsstrategien har vært nokså påfallende og har ført til anklager fra en del u-land om at EEC ønsker å følge splitt- og hersk taktikken overfor dem og samtidig underminere u-landenes forsøk på å samarbeide seg imellom. Formelt hindrer ikke de avtalene som er inngått de assosierte land i å inngå til eksempel tollunioner seg imellom eller endog med tredjeland. Reelt har fransk politikk - som EEC selvsagt ikke som sådan er fullt og helt ansvarlig for, det har vi jo eksempler på - vært et vesentlig hinder for til eksempel et reelt vest-afrikansk samarbeid.

En viktig grunn til at såvel Nigeria som de øst-afrikanske statene omsider søkte assosiering var konkurransen, eller frykten for konkurranse, fra De 18. Det er skapt en slags assosiering - p.g.a. - konkurransespiral: så snart en assosiering er et faktum, er det skapt et grunnlag for en ny fordi en konfliktflate er oppstått.

EEC har gitt uttrykk for at det på lengre sikt ønsker å utvikle preferansesystemet og komme fram til en felles politikk overfor u-landene. Det har derfor antydning at det ved fornyelse av de eksisterende avtalene i 1974 bør søkes en samordnet avtale som samler alle assosierte u-land og eventuelle nykommere. Sammenliknet med det eksisterende systemet ville dette antakelig være et framskritt, selv om det bare vil bli et lite skritt mot en mer u-landsvennlig politikk fra EEC's side.

Men en barriere mot u-landene som antakelig er langt viktigere på lengre sikt, er restriksjonene mot u-landenes eksport av halv-fabrikata og ferdigvarer. EECs politikk her er kynisk og kortsiktig. Bare 10% økning av u-landenes eksportpriser, gjennom subsidier, spesielle kvoter etc. ville gi dem ekstra inntekter som i dag ville tilsvare 2/3 av det de nottar i finansiell og teknisk assistanse.

EEC svarer i dag for 1/4 av verdens eksport av varer. Det er mer enn USA, Sovjet, Kina og Japan tilsammen står for. Og det er betydelig mer enn 100 u-land står for. EECs handelspolitikk blir derfor spesielt viktig.

Karl Nandrup Dahl ga (i en kronikk i Dagbladet 1967) følgende karakteristikk av EEC:

"EEC framstår som historiens mest effektive instrument for konsentrasjon av økonomisk og politisk makt i Europa. Dersom dette monopol-føretakende hadde tatt sikte på å bidra til å løse verdens sultproblemer og samarbeide på like fot med u-landene på alle kontinenter, ville verden ha stått foran en ny æra for menneskelig sanhold og samarbeid. EEC-monopolet har som påvist et stikk motsatt siktepunkt: Konsentrasjon av penger og makt i Europa med enkelte utløpere til håndplukkede land konsentrert i Afrika."

Det vil frangå av det jeg har sagt at jeg stort sett er enig i en slik konklusjon.

Men Nandrup Dahl presenterer i neste øyeblikk en ny konklusjon:

"....at Norge bør søke fullt medlemskap for innenfor å kunne notarbeide EEC's katastrofepregede u-hjelpspolitik."

6. Norge og EEC's u-landspolitikk.

Vi hører ofte argumentet om at vi nå gå med i EEC for å bedre de negative utvekstene ved Fellesskapet. Det forutsetter da minst to ting: at vi er så mye bedre selv når det gjelder de spørsmål det er tale om, og at vi vil få innflytelse nok til å få reformene igjennom. Det er grunn til å betvile begge deler.

Det er innlysende at vår mangel på kolonibakgrunn, vår relativt globalistiske bistandspolitikk (der mye av vår støtte går gjennom FN) og vår relative liberalisme når det gjelder tollfrihet på u-landsprodukter, pluss de relativt beskjedne innslag av etablerte investeringsinteresser i u-land for såvidt setter oss i en gunstig posisjon, som vi kan si vi deler med Danmark og i litt mindre grad med Sverige (som har nye investeringer). På den annen side: vår politikk går jo nå på mange måter i retning av den politikk EEC fører. Borregaard-etableringen i Brasil har sikkert fått anerkjennende nikk fra stor-investorene i EEC.

Vi hadde på skandinavisk basis visse forslag i preferansespørsmålet innenfor GATT som ser positive ut. Men jeg har for min del - om en ser på UNCTAD, på vår skipsfartspolitikk - vanskelig for å se at vi har lansert en politikk som er særlig forskjellig fra den de store i-landene fører,

Hvis vi kunne komme fram til en slik politikk, hvis vi så kunne stå fast på den, og hvis vi samtidig kunne etablere et Skandøk eller Nordøk som også sto for en reformpolitikk overfor u-landene, ville det være større grunn til å gå inn i EEC. Vi ville da ha større innflytelse enn nå som EEC får ta også de skandinaviske land inn ett for ett. Men selv om vi gikk inn som en skandinavisk enhet og selv med den ikke ubetydelige tyngde vi da kunne monstre, er de etablerte interessene innenfor EEC, fra nasjonaløkonomer til konserndirektører, og deres politikk et formidabelt hinder mot reformer. Og vi bør neppe ha overdrevne forventninger om at britene vil komme en reformpolitikk til unnsetning, innenfor EEC.

Vi må regne med at vi stort sett nå akseptere den politikk som føres og de forpliktelser den medfører. I noen grad, gjennom FN-overføringene og den bilaterale hjelpen, kan vi nok fortsette det som er positivt i vår bistand til u-land. Men noe av det som til eksempel i Øst-Afrika oppfattes som mest positivt ved den nordiske hjelpen - nemlig at vi går relativt fri av stormaktene og deres u-landspolitikk og derfor representerer en mer akseptabel bistandskilde - kan vi vanskelig opprettholde om vi går med i EEC. Aller viktigst er det imidlertid at vi lite eller intet kan gjøre med de økonomiske interessene og den politiske kontrollen EEC-landene har etablert i en del u-land.

Jeg er derfor sterkt skeptisk overfor argumentet om at vi bør gå med i EEC for å reformere u-landspolitikken. EECs u-landspolitikk er for meg et argument not å gå med.

7. Alternativet.

Men hva er så alternativet? Verden er jo som den er, sier realistene: EEC kan vanskelig bli bedre om vi står utenfor.

Jeg vil ikke avvise argumentet, men heller ikke uten videre akseptere det. EEC eller ikke EEC er jo ikke et spørsmål om full innflytelse eller fullt isolat. Det er nok av kontaktpunkter, land og grupperinger imellom. I FN, GATT, OECD osv. kan vi om vi vil, ha en innflytelse som, om den ikke er stor, neppe ville vært særlig mindre enn den vi kan vente å få i Brussel.

Ifra et u-landssynspunkt, er det viktigere og riktigere å reformere strukturen i verdensøkonomien på et globalt grunnlag enn å søke de høyst tvilsomme fordeler ved å knytte seg til EEC-familien. En kan kalle UNCTAD for en prateklubb: en kommer ikke forbi at om i-landene ville akseptere og praktisere de reformforslag u-landene gikk inn for og som

har en rekke reformvennlige vestlige økonomers støtte, ville den bli noe helt annet enn det.

Om vi identifiserer oss mer med u-landene eller med de små land, som vi selv er ett av, og mindre med de store som alltid har hatt en tendens til å vinne fordeler på de smås bekostning, ville vi ta et skritt i riktig retning. En slik identifisering ville selvsagt koste oss noe, politisk, økonomisk og med nødvendighet alliansepolitisk - men også det ville være riktig.

Et virkelig globalt og ikke et såkalt EEC-globalistisk program for reform av verdenssamfunnet, vil måtte innebære på den politiske siden en styrking av samholdet mellom små land og innenfor dette, mellom u-land. Det ville også måtte innebære en frigjøring av folk og land som idag er kontrollert og tildels utbyttet utenfra.

Men en slik frigjøring krever i virkeligheten først og fremst reformer på den økonomiske siden fordi det er det økonomiske grunnlaget for frihet og selvstendighet som ofte svikter. U-landene må få beholde, eller få en langt større andel av den strømmen av verdier som foregår innenfor verdensøkonomien.

Det finnes idag reformprogrammer som peker i en slik retning: det kanskje viktigste av den er Pearson-kommisjonens rapport. Selv om den idag, om den ble gjennomført, ville gi betydelige fordeler for u-landene, går den ikke langt nok og radikalt nok til verks.

Det gjør derimot - såvidt jeg kan se idag - et ti-punkts program som den tanzaniansk-amerikanske økonomen Reginald Green har antydnet. Jeg skal slutte med å referere hovedinnholdet i hans opplegg:

- a. U-landenes primærprodukter (råvarer og matvarer) må sikres en rettmessig og økende adgang til i-landenes markeder. Det innebærer bl.a. at en gradvis nedtrapper de subsidier i-landene nå gir egne næringer på disse feltene og at en setter i gang et stort stilt forskningsprogram for å sette u-landene i stand til å utvikle nye metoder for bruk av primærproduktene og dermed møte trusselen fra i-landenes syntetiske industri.
- b. Foredling av primærprodukter for eksport må oppmuntres gjennom positive tolltiltak og fjerning av proteksjonstollen i i-landene.
- c. Ferdigvareprodukter fra u-landene må få effektive preferansevilkår på i-landenes markeder på en måte som sikrer en rask vekst i produksjon og eksport, og ikke som nå gjennom kvoter og fastlåste markedsandeler.
- d. Eksportsubsidier for u-landenes eksport på opp til 25% av varenes verdi må innføres som en logisk parallell til det nå aksepterte prinsipp om beskyttelsestoll for hjemmemarkedsproduksjonen.
- e. Diskriminerende og lukket økonomisk regionalisme (mellom u-land) må aksepteres som en nødvendig del av handels- og utviklingsstrategi for u-landene. Samtidig må regionale sammenlutninger av metropoler og satelitter, av i- og u-land, utvikles til fordel for ensidige og generelle preferanser for u-landene som nevnt ovenfor.
- f. Det som idag går under betegnelsen "u-hjelp" - overføringer av verdier på visse betingelser - må ekspanderes både kvantitativt og kvalitativt. Den nå må nå målet som er satt av Pearson-kommisjonen - 0,7% av GNP i netto offentlig bistand - snarest mulig. Og den må først og fremst kanaliseres gjennom regionale utviklingsbanker som u-landene har reell kontroll over, og gjennom et reformert og styrket FN-apparat.

- g. Utenlandske private investeringer i u-land bør vurderes strengt forretningsmessig og det bør settes visse vilkår for hvilken form den bør ha. Spesiell vekt bør legges på felles investeringsformer der u-landene integrerer de utenlandske investeringene i den nasjonale økonomiske struktur og strategi.
- h. Teknisk assistanse må utvides, men det er enda viktigere å forbedre den kvalitativt. U-landenes nåværende andel av verdens forskningsutgifter, som er på bare 2%, må økes drastisk for å sette u-landene i stand til å utvikle seg.
- i. De multi-nasjonale korporasjonene og de problemer de skaper, må møtes realistisk og med et bredt aksjonsprogram. I mange tilfelle er det nødvendig at u-landene tar kontrollen med korporasjonenes avleggere, i andre tilfelle kan et samarbeide komme på tale. Det bør også opprettes multi-nasjonale korporative enheter mellom u-land til å stå for utvinning, foredling og markedsføring av bestemte varer på global basis.
- j. U-landene må koordinere sin politikk, ikke bare på prinsippplanet, men også når det gjelder konkrete forslag om forhandlingstaktikk, innenfor de internasjonale organer.

Foredrag på Norges Unge Venstre markedsseminar 19.sept. 1970.